

BANCA „ALBINA“ DIN SIBIU ȘI BANATUL (1871—1918)

Înființarea Băncii „Albina“ din Sibiu în vara anului 1871, prima bancă cu capital pur național la români, este rezultatul unei continue și firești dezvoltări a societății românești transilvănene după 1848, fără stagnări și regresii, chiar dacă ritmul acestui proces este mai lent, mai anevoios, ca în cazul celorlalte grupuri naționale din Transilvania, favorizate evident de cercurile politice din Viena și Budapesta. Instituție tipic capitalistă, Banca „Albina“ apare pe treapta impunerii relațiilor capitaliste de producție în fața celor feudale, definitiv înfrînte, intrate în agonie¹.

Apariția ei se înscrie, în timp, cu peste două secole în urma nașterii primelor bănci capitaliste din vestul Europei. Momentul se încadrează totuși în limitele secolului care înscrie debutul sistemelor bancare naționale în centrul și estul Europei², fapt ce scoate în evidență, o dată în plus, dorința, posibilitățile, eforturile și reușita societății românești de a se încadra în ritmul modern de dezvoltare european.

Deși premisele social-economice și politice pentru înființarea unui institut de credit și economii al românilor transilvăneni au apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, existind potențial la sfîrșitul deceniului al șaptelea, sîntem convinși, că fără munca perseverentă și

¹ M. Drecin, în *Lucrări științifice*, 1971, p. 99—105; Idem, în *Crisia*, 1973, p. 243—266.

² Pentru argumentare facem unele precizări în legătură cu momentul apariției băncilor naționale în cîteva țări europene. Pe fondul unor tradiții bancare naționale mai îndelungate sau de dată mai recentă consemnăm bănci naționale în Anglia la 1694, Scoția (1695), Franța (1716), Germania (1765), Irlanda (1782), Finlanda (1811), Olanda (1814), Norvegia (1816), Austria (1817), Danemarca (1818), Polonia (1828), Grecia (1828), Portugalia (1846), Belgia (1850), Spania (1856), Rusia (1860), Luxemburg (1873), Bulgaria (1879), Elveția (1905), Maghiarii își înființează prima bancă în anul 1839 (Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület), croații în 1846 (Casa de schimb din Zagreb), slovacii din 1879 (Societatea de credit din Ružomberok); cf. A. Dauphin-Meunier, *La langue à travers les âges. Historique et anecdotique*, tom. I—II, Paris, 1937; Idem, *Histoire de la banque*, P.U.F., Paris, 1951; Kováčik Ludovit, *Boj o banky*, Prága Bratislava, 1950, p. 15—17. În Transilvania, la 1835 se înființează la Brașov „Kronstädter Allgemeine Sparkassa“, primul institut de credit cu capital săsesc, pentru ca în 1835 prin „Casa de păstrare din Kézdi-Vásárhely (Tg. Săcuiesc)“ și maghiarii să-și pună bazele unui institut bancar național; cf. N. Petra, în *Economia românească*, an. I, nr. 1, 1936, p. 51; Bujor Surdu, în *AIIC*, 1962, p. 183.

plină de ambiție a dascălului Visarion Roman din Rășinarii Sibiului, Banca „Albina” nu ar fi putut apărea așa de repede, într-o organizare așa de perfectă pentru acele timpuri, care să-i permită a supraviețui greutăților inerente oricărui început și să cunoască frumosa dezvoltare ulterioară. În mintea lui Visarion Roman a primit contururi precise ideea necesității imperioase și a posibilității fondării unei bănci cu capital românesc, pentru ca apoi timp de patru ani (1868—1872) să lupte pentru a-și găsi partizani, a pune la punct toate problemele tehnice cerute de un astfel de obiectiv și a putea, în final, activa Banca.

Visarion Roman intră, pentru prima dată, în contact cu realitățile social-economice bănățene în toamna anului 1868, când este angajat inspector-achizitor pentru Transilvania și Banat la Banca de asigurare „Transilvania” din Sibiu³. În această calitate va cutreiera satele românești în căutare de acționari și clientelă pentru tinara societate cu capital mixt săsesc-românesc. I se oferă astfel ocazia de a cunoaște situația grea a țăranului român, stringenta nevoie de credite bănești a acestuia cu ajutorul cărora să-și consolideze și dezvolte o proprietate funciară. Exploatarea cămătarilor și dezinteresul, în multe situații, marilor bănci cu capital austriac și maghiar față de trebuințele imediate ale țăranului român, impun atenției lui Visarion Roman necesitatea înființării unei bănci cu capital românesc, iar în perspectivă crearea unui puternic sistem financiar — bancar românesc.

Din iunie 1869, Visarion Roman trece la redactarea unui „Proiect de statute” pentru o bancă românească⁴. În această muncă se va folosi, printre altele, inspirându-se din paragrafele lor, de statutele unor bănci din Arad, Lugoj, Timișoara, Reșița etc. a căror activitate ajunge să o cunoască cu ocazia călătoriilor efectuate în aceeași calitate de agent-achizitor al Băncii „Transilvania”⁵.

În a doua fază a eforturilor pentru conturarea băncii românești, Visarion Roman depune eforturi pentru încheierea unui Comitet fondator care urma să conducă lupta pentru materializarea în practică a ideii sale. În fruntea acestui Comitet fondator stau frații Alexandru și Antoniu Mocioni, reprezentanți de frunte ai influentei familii de moșieri bănățeni. Posesor al unei serioase forțe economice și a unor întinse relații politice în cercurile din Viena și Pesta, Dr. Alexandru

³ Arhivele Statului, Cluj, Fond personal: Visarion Roman, dosar II/143, fila 23—24, 53—54, 77, dosar II/44, fila 34, 607—608 (în continuare A.S.C., F.p.V.R., d... f...); Vasile Netea, *Noi contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu G. Barițiu și I. Hodoș*, Sibiu, Ed. Revistei Economice, 1942, scrisorile nr. 33 și 38; Ștefan Manciulea, *Corespondența dintre Visarion Roman și I. M. Moldovan*, în volumul omagial închinat lui G. Giurescu, București, 1944, p. 319—321.

⁴ Nicolae Petra-Petrescu, *Monografia Institutului de credit și economii „Albina” în Sibiu. 1872—1897*, Ed. Institutului „Albina”, Sibiu, 1897, p. 91—92.

⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 49/1871, p. 2; A.S.C., F.p.V.R., d. II/44, f. 730—731.

Mocioni este numit plenipotențiarul Comitetului pe lângă autoritățile maghiare din Pesta, în vederea obținerii aprobării Statutelor⁶.

La 3 noiembrie 1870, frații Alexandru și Antoniu Mocioni înaintează Statutele Băncii „Albina“ ministrului agriculturii, industriei și comerțului din Budapesta⁷. De prealabila lui aprobare depindea posibilitatea trimerii Statutelor la Viena, unde împăratul trebuia să semneze decretul în virtutea căruia Banca se putea înființa. Guvernul maghiar duce o politică de tergiversare a discutării Statutelor. În momentul când o astfel de atitudine risca să-și desconspire adevăratele intenții — împiedicarea, prin orice mijloace, apariției unei noi instituții naționale românești — ministerul de finanțe pretinde șapte noi modificări în textul Statutelor (aprilie 1871). Datorită intervențiilor Dr. Alexandru Mocioni, după trei zile de intense discuții, se reușește ca din cele șapte modificări cerute să se renunțe la trei, în fond cele mai grele⁸.

La 14 iunie 1871, printr-un decret dat la Schönbrunn, Statutele sint aprobate de împărat. La 27 iunie, membrii Comitetului fondator aflați în Sibiu țin prima lor ședință oficială, cu care ocazie se încheie și primul proces-verbal (protocol). Între hotărârile luate cu acest prilej amintim adoptarea unui „Regulament provizoriu“ pe baza căruia Comitetul fondator urma să-și desfășoare activitatea, pînă la activarea Băncii și constituirea Consiliului de administrație în sensul § 35 din Statute. Trezindu-se la constituirea conducerii Comitetului fondator potrivit noului „Regulament provizoriu“, Dr. Alexandru Mocioni este ales președinte al Comitetului fondator⁹.

Din iulie 1871 se trece la subscrierea celor 3000 de acțiuni în care fusese împărțit capitalul social de 300 000 fl. al Băncii. În general, în toate regiunile Transilvaniei, mai ales în Banat și zona Sebeș — Alba — Sibiu — Făgăraș, sint numiți plenipotențiarai ai Băncii însărcinați cu subscrierea de acțiuni. Spre deosebire de mitropolitul ortodox Andrei Șaguna, biserica greco-catolică sprijină înființarea Băncii „Albina“. În acest sens consistorul din Lugoj emite o circulară specială prin care își invită credincioșii să semneze acțiuni sau să-și depună banii în seifulle tinerei bănci românești „... care în această privință oferă mai multă garanție, decît oricare din casele de păstrare locale din țară“¹⁰.

⁶ Vasile Netea, *op. cit.*, scrisorile 45—46; Idem, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944, p. 98; N. Petra-Petrescu, *op. cit.*, p. 17; A.S.C., F.p.V.R., d. II/44, f. 46.

⁷ N. Petra-Petrescu, *op. cit.*, p. 94—96, 130—160; cf. „Gazeta Transilvaniei“, nr. 60/1871, p. 2—3.

⁸ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 50/1871, II, p. 2. Vezi conținutul celor patru modificări acceptate în „Gazeta Transilvaniei“, nr. 12/1872, p. 2; „Albina“, nr. 53/1871, p. 1—2; A.S.C.F.p.V.R., d. II/44, f. 563—587, 590—605, 728.

⁹ Arhivele Statului Sibiu, Fond Banca „Albina“, vol. I, Protocolul ședinței din 27 VI 1871, conlusul 2, 4, 5 (în continuare: A.S.S., F.B.A.).

¹⁰ A.S.C., F.p.V.R., d. II/44, f. 38, 65; Arhivele Statului Alba-Iulia, Fondul Mitropoliei Române Unite Blaj, act de bază 1029/1872.

Inițial campania de subscriere a acțiunilor trebuia să se încheie la 10 octombrie 1871. O serie de cauze¹¹ obligă însă prelungirea termenului pînă la 30 noiembrie 1871. Pentru orice eventualitate, Comitetul fondator stabilește ca fiecare membru al său, în situația în care nici pînă la noua scadență acțiunile nu vor fi subscrise în întregime, să mai subscrie un număr egal de acțiuni cu cel deja subscris. Restul acțiunilor rămase eventual și după acest efort al membrilor Comitetului fondator, Alexandru și Antoniu Mocioni se obligă să le semneze ei, în părți egale¹². Gestul familiei Mocioni trebuie apreciat în mod special, angajamentul ei fiind o garanție sigură în vederea trecerii cu succes și peste această etapă din lupta pentru activarea primei bănci cu capital românesc.

Desfășurarea subscrierilor nu va mai necesita eforturi suplimentare din partea fondatorilor. La 30 noiembrie 1871 erau subscrise peste 3000 de acțiuni¹³, toate numai prin eforturile națiunii române. Subliniem faptul că cele mai multe acțiuni sînt subscrise de bănațeni: 1274, prin 531 cetățeni și persoane morale¹⁴. Dintre plenipotențiarii care se disting prin eforturile depuse în vederea subscrierii de cît mai multe acțiuni, pe primele două locuri înțîlnim tot bănațeni. Este vorba de avocații Dr. Aurel Maniu din Lugoj, cu 434 acțiuni subscrise și Simeon Mangica din Oravița, cu 414 acțiuni subscrise¹⁵. Explicăm aceste două constatări prin viața economică mult mai prosperă din Banat, care asigură țăranului și meseriașului român posibilități de venituri bănești superioare celor din alte zone ale Transilvaniei. De aici decurge și nivelul de trai cît și gradul de cultură mai ridicat al bănațenilor, ceea ce le facilitează înțelegerea mai promptă a menirii unei bănci cu capital național, fiind capabili și interesați să facă eforturile materiale cerute de activitatea acesteia.

La 14 martie 1872, în sala Asociațiunii din Sibiu, se deschide Adunarea generală constituantă a Institutului de credit și economii „Albina”. Ca președinte al Consiliului de administrație este ales Dr. Alexandru Mocioni¹⁶, cel de numele căruia, alături de Visarion Roman, se lega succesul activării Băncii. Între membrii Consiliului de administrație mai înțîlnim un bănațean, Dr. Aurel Maniu¹⁷. Datorită intervenției energice a președintelui Dr. Alexandru Mocioni, Visarion Roman este numit director titular al Băncii, punîndu-se capăt unor discuții sterile care l-au dezamăgit totuși pe inițiatorul și tehnicianul primei noastre bănci cu capital național¹⁸.

La 10 aprilie 1872 Banca „Albina” își deschide ghișeele pentru public. Între operațiunile financiare activate de la început se înscrie,

¹¹ Vezi detalii în A.S.C., F.p.V.R., d. II/44, f. 38, 65.

¹² A.S.S., F.B.A., I, 15 X 1871, 31—33.

¹³ Idem, I, 1871, 43.

¹⁴ Nicolae Petra-Petrescu, *op. cit.*, p. 75.

¹⁵ A.S.S., F.B.A., I, 1871, 45.

¹⁶ Idem, II/14 III 1872, 1.

¹⁷ „Federațiunea”, nr. 33/1872, p. 2.

¹⁸ A.S.S., F.B.A., II, 15 III 1872, 12—14.

pe primul loc ca importantă, reuniunile de credit pentru participanți. Veritabile cooperative de tip Schultze-Delitsch, subordonate Băncii, ele trebuiau să lărgescă panopia căilor de colectare a resurselor financiare românești scoase din circuitul bănesc prin teaurizare. Pe de altă parte membrii acestor reuniuni de credit pot obține credite prin Bancă, pe lângă garanția colectivă a tuturor membrilor reuniunii respective, scăpând de pericolul exploatării cămătărești sau a băncilor cu capital străin, ce acordau credite cu dobânzi mult mai mari. Din cele 21 reuniuni de credit înființate între 28 martie — 9 septembrie 1872, 7 sînt în Banat. Reuniunile bănățene își au sediul în localitățile Susani și Chizătău din ținutul Carașului (înființate în aprilie¹⁹, pentru ca în iunie să fie deja încorporate în reuniunea de la Lugoj²⁰), Lugoj și Oravița (înființate în luna iunie)²¹, Timișoara și Sinicolaul Mare (iulie)²², Orșova (septembrie)²³.

Vincentiu Grozescu, reprezentantul Băncii în Sinnicolaul Mare, descrie, la sfîrșitul anului 1872, cit de jalnică era situația agriculturii și a agricultorilor din comitatul Torontal după aproape 12—13 ani de recolte slabe. Pentru a încerca să-și salveze proprietățile și să-și asigure cele necesare traiului, mii de țărani aveau nevoie de bani, pentru investiții, cu care să încerce o modernizare a exploatării gospodăriei și o creștere a rentabilității acesteia. Disperarea lor este cuprinsă în strigătul: „bani! bani! că ne vindem pămînturile”²⁴. Faptul că aceeași situație o întîlnim și în alte părți ale Banatului și Transilvaniei explică priza rapidă a reuniunilor de credit pentru participanți în mijlocul clientelei române. Pînă la mijlocul anului 1873 o serie de indicii dovedesc consolidarea continuă a reuniunilor, consemnată de fapt și de inspecțiile făcute de unii dintre conducătorii Băncii, ca prim-vicepreședinte Iacob Bologa, la reuniunea din Oravița (iulie 1872)²⁵ și directorul-executiv Visarion Roman, la alte reuniuni din Banat și Transilvania (octombrie—noiembrie 1872)²⁶. Cu toate acestea apar semne de instabilitate în gestiunea și administrarea reuniunilor, pe fondul unei agravări a crizei financiare care frămînta Imperiul de cîțiva ani. Încă în septembrie—octombrie 1872 este desființat comitetul de conducere al reuniunii din Sinnicolaul Mare, acuzat de nerespectarea instrucțiunilor de conducere²⁷. Aceeași situație și la reuniunea din Timișoara la începutul anului 1873, unde se constată „... purtări ostile, necuviincioase și dăunătoare Institutului din partea membrilor comitetului și a unor membrii participanți”²⁸. Pînă la

¹⁹ Idem, II, 15 IV 1872, 47.

²⁰ Idem, II, 20 VI 1872, 80; I, 19 VI 1872, 10.

²¹ Idem, I, 19 VI 1872, 10; II, 20 VI 1872, 80.

²² Idem, I, 4 VII 1872, 19.

²³ Idem, I, 22 VIII 1872, 41; II, 12 XII 1872, 135.

²⁴ „Albina”, nr. 100, 22 XII 1872/3 I 1873, p. 4.

²⁵ A.S.S., F.B.A., II, 24 VII 1872, 92; I, 31 VIII 1872, 50.

²⁶ Idem, II, 12 XII 1872, 135, I, 14 XII 1872, 67.

²⁷ Idem, II, 1872, 135.

²⁸ Idem, II, 4 I 1873, 140; 15 I 1873, 146; 19 II 1873, 161.

urmă, pentru moment, Banca „Albina“ acceptă alegerea unor noi comitete de conducere la cele două reuniuni care își continuă activitatea. Strădaniile pe care Visarion Roman le depune în cadrul ședinței din 5 noiembrie 1873, desfășurată la Timișoara, cu președinții reuniunilor din Banat, vizînd revitalizarea și consolidarea reuniunilor de credit, se dovedesc totuși zadarnice²⁹. Pînă la sfîrșitul anului 1874 toate reuniunile de credit din Banat sînt lichidate³⁰, pentru ca la 29 martie 1875 să aibă aceeași soartă și cea din Sibiu³¹, ultima care mai rezistase grelei și complexe conjuncturi financiare din Imperiu cît și unor defecțiuni ivite în administrarea reuniunilor³².

În pofida scurtei lor existențe, reuniunile de credit pentru participanți au jucat un rol important în satisfacerea nevoilor de credite ale membrilor ca și în educarea țăranului și meseriașului român în respectarea disciplinei în afaceri financiar-bancare. Nu întîmplător la cumpăna secolelor XIX și XX tocmai în regiunile în care au activat reuniunile de credit ale Băncii „Albina“ vor apărea cele mai numeroase și bine organizate bănci cu capital românesc.

Insuccesul Băncii în cazul reuniunilor de credit pentru participanți este mai mult decît compensat prin succesul activării și profiturile stabile, în continuă creștere, aduse de alte tipuri de operațiuni financiare ca: scontul cambial, lombardul, creditele ipotecare, creditele fixe cu acoperire ipotecară, creditul în cont-curent, împrumuturile pe produse, reescontul.

În plină perioadă de ascensiune și consolidare, Banca și opinia publică românească rămîne stupefiată de demisia din funcție a președintelui Dr. Alexandru Mocioni. Evenimentul a generat discuții furtunoase atît în presa românească³³ cît și în rîndurile acționarilor, unii dintre ei declarîndu-se îngrijorați de viitorul Băncii³⁴. Consiliul de administrație este acuzat, mai ales de bănățeni, că dă dovadă de interese regionale, dorind să se dispenseze de bănățenii care dețineau funcții de conducere în Bancă, tocmai pentru a transfera întreaga putere în mîna

²⁹ Victor Slăvescu, *Banca „Albina“ din Sibiu cea mai însemnată întreprindere financiară din Transilvania. Cu o privire generală asupra băncilor comerciale din Ardeal și Banat*, București, 1919, p. 24.

³⁰ Ordinea în timp este următoarea: Sînnicolaul Mare în toamna anului 1873, Orșova în X—XI 1874; Timișoara, Lugoj și Oravița la 31 XII 1874. Cf. A.S.S., F.B.A., I, 9 IV 1873, 63; II, 12 VI 1873, 196; I, 1874, 66; II, 1874, 52, 76; II, 25 III 1874, 37; 18 IV 1874, 52; I, 7 V 1874, 89; 27 V 1874, 124; I, 16 IX 1874, 193; 17 X 1874, 209.

³¹ A.S.S., F.B.A., II, 20 III 1875, 35.

³² M. Drecin, în *Lucrări științifice*, 1972, p. 106—107.

³³ „Albina“, nr. 48/1874, cf. A.S.S., F.B.A., II, 21 VII 1874, 86.

³⁴ Marele proprietar Teodor Pop din Lugoj, scria la 23 iunie 1874 lui Vincențiu Babeș, pe atunci membru în Consiliul de administrație al Băncii „Albina“, că sediul acesteia trebuie mutat din Sibiu „...într-un oral al Banatului, ori măcar într-unul din părțile ungurene...“. Informa de asemenea că o serie de clienți ai Băncii, doresc să-și ridice depunerile pe motivul că „...Albina sibiană stă rău“; A.S.C., F.p. V.R., d. II/44, f. 254, 256—257.

ardelenilor, mai ales a sibienilor. Sibiul este acuzat că dă dovadă de nerecunoștință față de bănațeni, care, subscriind cele mai multe acțiuni, au fost în realitate elementul de bază și hotărîtor în lupta pentru înființarea Băncii. Se pare însă că opinia publică românească, clientela Băncii, nu se lasă antrenată în lupta de interese dintre sibieni și bănațeni, situația aplanându-se fără nici o urmă deosebită pentru Bancă³⁵. Căutînd să ne explicăm mobilurile demisiei președintelui, constatăm că determinante au fost elementele neesențiale, chiar dezarmant de nemoțivate pentru o personalitate atît de marcantă, la aceea vreme, ca Dr. Alexandru Mocioni. Ca urmare a dezvoltării afacerilor, pentru ridicarea continuă a prestigiului Băncii, Consiliul de administrație propune cumpărarea unui imobil care să fie amenajat ca sediu propriu și stabil. Se face greșeala de a nu se cere, în prealabil, părerea președintelui, căruia i se comunică doar hotărîrea organului colectiv de conducere de la Sibiu. Șocat, Dr. Alexandru Mocioni aduce la cunoștința Consiliului de administrație că nu este de acord cu decizia luată (prin cumpărarea imobilului în cauză pretindea că s-ar imobiliza o sumă importantă din capital care trebuia investit în afaceri aducătoare de profit, atît de necesar consolidării Băncii), cerînd ca pe viitor, să nu se mai ia nici o hotărîre fără votul său³⁶. Cînd i se răspunde că prin această pretenție restrînge competența și activitatea Consiliului de administrație, depășind atribuțiile ce i se conferă regulamentele Băncii, la 25 mai, Dr. Alexandru Mocioni demisionează din funcția de președinte și membru în Consiliu³⁷. În urma discuției pe care prim-vicepreședintele Iacob Bologa o are cu președintele demisionar la Căpîlnaș, conflictul dintre cele două părți se aplanează onorabil. Fostul președinte promite și pe viitor întregul său concurs pentru dezvoltarea Băncii „Albina”³⁸.

Din urmărirea evoluției diferendului rămînem și cu impresia că Dr. Alexandru Mocioni ar fi dorit o retragere de la conducerea Băncii, care-i solicita o muncă suplimentară ce se adăuga multiplelor sarcini politice cărora trebuia să le facă față în primul rînd. O sensibilitate deosebită³⁹ și anumite interese personale, nicidecum divergențe legate

³⁵ A.S.S., F.B.A., II, 20 VII 1874, 110.

³⁶ Idem, II, 8 V 1874, 61, 15 V 1874, 64, 19 V 1874, 69.

³⁷ Idem, II, 27 V 1874, 72; A.S.C., F.p. V.R., d. II/44, f. 241–244, 252–253.

³⁸ A.S.S., F.B.A., II, 20 VII 1874, 83.

³⁹ O primă ciocnire între punctele de vedere ale Consiliului de Administrație și ale președintelui, Dr. Alexandru Mocioni, are loc cu ocazia fixării expertului tehnic, care în vara anului 1872 verifică activitatea Băncii în primele luni ale existenței sale. Diferendul este însă repede aplanat; cf. A.S.S., F.B.A., II, 10 IV 1872, 41; 15 IV 1872, 51; 17 IV 1872, 53; 1 VI 1872, 61, 72; 12 VII 1872, 91. Tot pe linia sensibilității președintelui demisionar este și pasajul următor din scrisoarea pe care Iacob Bologa o trimite, ca răspuns, lui Vincențiu Babeș, la 8 iulie 1874: „Așadar, fratele meu, cauza demisiei D-lui. președinte nu e starea rea a institutului, căci acesta te asigur, stă cît se poate de bine, nu e amenințarea vreunui pericol (pericol n.n.) pentru acționari, căci aceștia pot fi siguri de un bun venituriu al acționarilor lor; nu este nici cumpărarea unei case, căci aceasta n-a

de administrarea operațiunilor activate, sînt cauzele demisiei celui mai important și influent acționar. La scurt timp Banca își cumpără imobilul atît de discutat, care îi devine sediu permanent pînă în 1948⁴⁰, în timp ce în funcția rămasă vacantă este ales Iacob Bologa⁴¹.

Moartea neașteptată a directorului-executiv Visarion Roman, la 11 mai 1885, este o grea pierdere pentru națiunea română în general și pentru Banca „Albina” în special. Conducătorii ei încep o febrilă corespondență consultîndu-se asupra persoanei celei mai indicate care ar trebui să preia conducerea Băncii, instituție pe umerii căreia apăsau deja mari responsabilități naționale, întrevăzîndu-se altele și mai mari pentru viitor. Vincențiu Babeș, pătruns de o deosebită grijă pentru viitorul Băncii, scrie președintelui Iacob Bologa: „... Sărmanul nostru Visarion, cine se va găsi să ni-l suplinească cum se cade! Mult îmi bat capul, mult îmi frămînt mintea, dar nu găsesc omul!... Recugetă, amate (iubite — n.n.) frate, că bărbatul ce am pierdut, pe lingă că era în oficiul său exact și eminent, se bucura totodată de cea mai absolută încredere națională a noastră. Astfel trebuie să fie și succesorul său... Voi, responsabili sinteți ca numai cu astfel de om să-l înlocuiți! Să nu pierdeți din vedere, că ne aflăm cu existența în pericol și că datorii sîntem a ne lupta pentru cele mai mari interese ale vieții... De aceea cred eu, că voi cei din Direcțiune, bine să vă socotiți, ce măsuri să luați, ce persoane angajați, bine să vă socotiți și să n-o faceți în orele de ispită, singur numai după capul vostru!”⁴².

În spiritul unei mature și desăvîrșite responsabilități naționale, așa cum îi cerea Vincențiu Babeș, Ioan Mețianu și alte personalități politice și culturale ale națiunii, conducerea Băncii „Albina” alege pe bihoreanul Partenie Cosma în funcția de director-executiv⁴³. Avocat și om politic cunoscut și apreciat, Partenie Cosma va conduce Banca „Albina” între anii 1886—1914. Este perioada celor mai frumoase rezultate obținute de Bancă pînă la 1918⁴⁴, confirmare a calităților de conducător ale directorului ei, a speranțelor puse în el încă din toamna anului 1885.

Din bilanțurile anuale nu putem depista, nici măcar cu aproximație, cuantumul sumelor angajate de Bancă în Banat pentru diferitele tipuri de operațiuni financiare pe care le cultiva. Documentele de arhivă ne permit doar cunoașterea băncilor bănățene care beneficiază mai des, unele chiar constant, de reesconturi din partea Băncii „Albina”. Amintim dintre ele: „Lugojana” — Lugoj, „Făgețiana” — Făget, Casa de păstrare

urmat (imediat — n.n.), ci este că Consiliul nu s-a văzut îndreptățit d-a împlini dorința D-lui. președinte, ca să nu mai aducă concluse în obiecte mai însemnate fără de învoirea I. Sale (Înălțimii Sale — n.n.)”, cf. Mihail P. Dan, George Cipăianu, *Correspondența lui Vincențiu Babeș*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 42.

⁴⁰ A.S.S., F.B.A., II, 23 VIII 1875, 86, 4 X 1875, 94.

⁴¹ Idem, II, 30 VII 1874, 105—106.

⁴² Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, Fond Mihai M. Veliciu, plic nr. 4.

⁴³ A.S.S., F.B.A., VI, 18 XII 1885, 304.

⁴⁴ M. Drecin, în *Crisia*, 1975, p. 161—182.

populară Oravița, „Lucefărul“ — Virset, „Beregsana“ — Beregsău, Banca populară Recaş, „Sentinela“ — Satul Nou, „Bocșana“ — Bocșa Montană, „Nera“ — Bozovici, Banca populară din Daruvar (Lugoj), „Concordia“ — Uzdin, „Steaua“ — T. Petrovoselo*, „Berzovia“ — Jidovin, „Dogneciana“ — Dognecea, „Banca populară“ — Caransebeș, „Munteana“ — Cornereva (lingă Caransebeș), „Dunărea“ — T. Cubin*, „Plugarul“ — Cacova, „Comuna“ — Căvâran, „Bănățeană“ — Bucovăț, „Agricola“ — Lugoj, „Panciovana“ — Panciova*, „Prunețul“ — Sălbăgel, „Coroana“ — Timișoara, „Oravițana“ — Oravița, „Zentai Keresztény Takarékpénztár*“, „Mehadier Spar-u Vorschussverem ales Genossenschaft“⁴⁵. În marea lor majoritate sînt bănci și cooperative cu capital românesc, înființate mai ales după 1883 cînd fenomenul cunoaște un ritm ascendent, semnificativă dovadă a creșterii forței financiar-economice a națiunii române. Pe lîngă băncile românești vor beneficia de credite, la cerere, cu aceeași promptitudine, în aceleași condiții de dobîndă (6—8%) și o serie de bănci sau cooperative cu capital maghiar, german și slovac din Banat și Transilvania. Politica financiară a primei bănci cu capital românesc se înscrie perfect în cadrele largii toleranțe de care națiunea română a dat dovadă față de interesele celorlalte grupuri naționale așezate în spațiul carpato-danubian.

Un bun indiciu cu privire la importanța Banatului ca fief de afareci al Băncii „Albina“ este numărul agenturilor și filialelor pe care Sibiul hotărăște să le înființeze în Banat. Între 1908—1912, perioadă de relativă redresare și stabilizare a finanțelor și economiei austro-ungare, din cele 12 agenturi și filiale deschise de Bancă, 6 vor fi plasate în Banat.

Inițial Caransebeșul este vizat drept sediu al primei filiale „albiniste“ din Banat⁴⁶. Discuțiile în acest sens încep încă în primăvara anului 1906. Proiectul este însă repede abandonat, Banca „Albina“ nedorind să se amestece în luptele interne, de natură confesională, dintre cele două grupări naționale române din oraș⁴⁷. În aceste condiții se acceptă propunerea Băncii „Lugojana“ din Lugoj care se ofere să fuzioneze cu Banca „Albina“, creînd condițiile înființării unei filiale „albiniste“ în

⁴⁵ A.S.S., F.B.A., VIII, 1890, 92; 1891, 201; IX, 1892, 58, 73, 114, 173, 1893, 51, 154; 1894, 40, 74; X 1895, 24, 105, 181; 1896, 31, 91; 1897, 55, 56, 88, 152, 179; XI, 1898, 70, 80, 123; 1899, 121; XII, 1901, 11, 69, 135, 176; XIII, 1902, 91; 1903, 137; XIV, 1905, 17, 128; 1906, 34, 85, 147, 158; XVI, 1908, 13, 37, 47, 76; 1909, 51, 94, 119; XVII, 1910, 224; 1911, 45, 46; XVIII, 1912, 86, 105, 180; 1913, 274 (3).

* Toate aceste localități sînt astăzi pe teritoriul R.S.F. Iugoslavia.

⁴⁶ Prima filială a Băncii „Albina“ s-a deschis la Brașov, în 1 august 1882; vezi M. Drecin, în *Lucrări științifice*, 1973, p. 79—80.

⁴⁷ Forțele naționale ale românilor din Caransebeș erau divizate în două grupări, dintre care una în jurul Episcopiei ortodoxe din localitate („partida konzistorială“ în documente — n.n.) care de altfel ceruse înființarea unei filiale a Băncii „Albina“. Gruparea opoziționistă dispunea deja de două bănci în localitate. Partenie Cosma trăgănează pronunțarea verdictului pînă cînd „partida konzistorială“ își înființează o „Bancă poporală“ proprie, cu un capital social de 140.000 K. Din acest moment, forurile de conducere din Sibiu găsesc pretextul de a refuza Caransebeșul, sub motivul că o filială a Băncii „Albina“ ... „între împrejurările date nu avea șanse de prosperare“; cf. A.S.S., F.B.A., XV, 1907, 52.

Lugoj. În toamna anului 1908 se fac toate pregătirile necesare, pentru ca din 1 aprilie 1909 filiala Lugoj să-și înceapă activitatea⁴⁸. Proaspăta filială va prelua, la cererea Centralei din Sibiu, coordonarea tuturor afacerilor Băncii în întreg Banatul. Din Lugoj vor fi controlate și dirijate fondurile și activitatea nu numai a celorlalte filiale și agenturi „albiniste” din Banat, ci chiar și a băncilor românești din regiune care depindeau în mare măsură de reescontul Băncii „Albina”⁴⁹. Până în preajma izbucnirii războiului mondial (1914) profitul net înregistrează apreciable creșteri anuale, dovedind o reală rentabilitate a filialei⁵⁰.

La 26 martie 1910, ca urmare a insistențelor filialei Lugoj, se înființează o agentură în Sînnicolaul Mare⁵¹. O origine identică are agentura din Zorlențul Mare, activată la 1 iulie 1910⁵².

Încă în toamna anului 1911 Lugojul reușește să obțină aprobarea înființării unei noi agenții, de astă dată la Orșova⁵³. Izbucnirea crizei financiar-economice din 1912 amină activarea agenturii până în aprilie 1912⁵⁴. Este desființată în februarie 1917⁵⁵.

La 11 martie 1912 își deschide ghișeele filiala din Bozovici care, în prealabil, fuzionase cu banca locală „Nera”⁵⁶.

Cu puțin timp înainte de izbucnirea războiului mondial, în aprilie 1914, la Becicherecul Mare se înființează o agentură⁵⁷, ultima din șirul filialelor și agenturilor „albiniste” de până la 1918.

Activitatea agenturilor și filialelor din Banat este apreciată de cetățeanul de rînd, din momentul ce Sibiul este solicitat să înființeze noi agenturi în comunele Cubin și Teregova⁵⁸. Dar în fiecare din aceste două comune existau deja cîte o bancă cu capital românesc. Cum Banca „Albina” luase atitudine, încă cu vreo zece-doisprezece ani înainte, împotriva tendinței de creștere exagerată a numărului băncilor române, în loc ca eforturile națiunii să fie dirijate spre consolidarea celor existente, condiționează deschiderea agenturilor de fuzionarea băncilor locale cu proiectatele agenturi „albiniste”. Neputîndu-se ajunge la o înțelegere în acest sens chestiunea rămîne în suspensie.

⁴⁸ Idem, XVI, 1908, 117, 130—133, 146; 1909, 14, 42—44; 100; Raport către Adunarea Generală din 27 III 1909 (în continuare Raport...); Raport..., 26 III 1910.

⁴⁹ A.S.S., F.B.A., XVI, 1909, 101; XVII, 1911, 132.

⁵⁰ 1909 — 27195, 16 K., cf. A.S.S., F.B.A., XVII, 1910, 8; 1910 — 27116, 43 K., cf. A.S.S., F.B.A., XVII, 1911, 3; 1912 — 52.003 K., cf. A.S.S., F.B.A., XVIII, 1913, 4 (aici sînt incluse și profiturile obținute de celelalte filiale și agenturi din Banat aflate sub controlul filialei Lugoj); 1913 — 62837, 47 K., cf. A.S.S., F.B.A., XIX, 1914, 9 (Idem); 30 VI 1914 — 12811, 88 K (profit net obținut numai la Filiala Lugoj), cf. A.S.S.F.B.A., XIX, 1914, 227.

⁵¹ A.S.S., F.B.A., XVII, 1910, 50.

⁵² Idem, XVII, 1910, 127.

⁵³ Idem, XVII, 30 IX 1911, 211.

⁵⁴ Idem, XVIII, 1912, 69, 87.

⁵⁵ Idem, XX, 1917, 34.

⁵⁶ Idem, XVII, 1911, 228, 257 b; XVIII 1912, 40, 67, 68.

⁵⁷ Idem, XIX, 1914, 103. Astăzi Zrenjanin, localitate în R.S.F. Iugoslavia.

⁵⁸ Idem, XVII, 1910, 161, 222; 1918, 180.

Ca oricare asociație și instituție românească înființată pînă la 1918, Banca „Albina“ nu a scăpat din vedere menirea ei națională. Faptul că la baza existenței și consolidării sale stătea necesitatea primordială a obținerii de profituri, nu a împiedecat-o să-și dirijeze creditele și o parte a beneficiilor în interesul ridicării bunăstării materiale și a nivelului de cultură a clientelei sale în general, a societății românești în special.

În principal două au fost căile prin care Banca și-a îndeplinit sarcina de veritabilă instituție națională: spiriținirea transferului de proprietate funciară din mîna nobilimii maghiare în mîna țărănimii și burgheziei române și acordarea de subvenții bănești celor mai diverse instituții românești de cultură.

Cauza accelerării transferului proprietății funciare a nobilimii maghiare spre țărănimia și burghezia română din Transilvania, mai ales începînd din 1890, este complexă. În condițiile impunerii protecționismului în fața liberalismului economic de pînă atunci, a creșterii concurenței cerealelor din Rusia, România și statele balcanice — economia agrară din Ungaria și Transilvania intră într-o criză prelungită și în continuă agravare. Ca atare moșierimea transilvăneană este serios afectată de scăderea prețurilor și exportului la cereale. Nu este vorba numai de acea categorie de latifundiați care preocupă mai mult de viața politică și sejururi în străinătate nu se ocupau de loc de administrarea moșiilor, înglodîndu-și-le în datorii, ipotecîndu-le, ci chiar de unii dintre aceia care încercînd să-și modernizeze exploatarea moșiilor, pentru a le transforma în rentabile ferme capitaliste, contractaseră credite la diverse bănci cu capital german și maghiar, pe care acum nu mai erau capabili să le returneze la scadențe. Aceste moșii erau scoase la licitație de băncile respective. În fine, o altă categorie de nobili maghiari, sesizînd perspectiva obținerii de profituri sigure și mult mai mari în alte sectoare ale vieții economice (ex. construcții de imobile destinate închirierii, industriei) preferau să-și vîndă moșiile și să-și plaseze capitalurile rezultate în aceste sectoare considerate de viitor. Nu trebuie să neglijăm apoi, evidentele eforturi făcute de cumpărători, în special de români, țărani sau burghezi, pentru a reuși să-și stringă mijloacele precuniare necesare cumpărării pămîntului sau să-și achite împrumuturile făcute, în aceleași scopuri, la bănci.

În aceste condiții economice, în plus ținînd cont de structura socială și național-demografică a Transilvaniei, categoria moșierimii fiind în marea ei majoritate de origine maghiară în timp ce marea majoritate a locuitorilor, mai ales țărani, erau români — este explicabilă scădere substanțială a suprafeței proprietății funciare maghiare din Transilvania în favoarea românilor.

Băncile românești transilvănene, mai ales Banca „Albina“, participă la cumpărarea, parcelarea și vinderea către țărani și diferite elemente burgheze a o serie de moșii nobiliare maghiare. În orice caz conduita băncilor noastre în acest proces, atît față de partea care vinde

cit și față de cumpărători, în ultimul caz fie ei țărani, burghezi sau nobili români, maghiari sau germani — este cât se poate de corectă. Sînt neîntemeiate acuzele pe care o parte a politicienilor și ziariștilor maghiari le proferează la adresa băncilor române care, chipurile, s-ar strădui să acorde împrumuturi marilor proprietari maghiari cu scopul vădit de a le scoate moșiile la licitație, îndată ce ratele nu puteau fi achitate la scadențele stabilite. De fapt alte cercuri politice maghiare, realiste și sincere, pun la îndoială acuzele ce se aduceau băncilor noastre, pe care le consideră... cu mult mai cinstite și mai umane decît băncile mici maghiare și prin urmare, își cîștigă mai multe simpatii chiar și la poporul maghiar de la țară⁵⁹.

În lungul șir de comune care fac apel la Banca „Albina“, pentru a le sprijini cu credite în vederea achiziționării și parcelării unor moșii nobiliare, se numără și comunele bănățene Bucova — Caransebeș și Comoriște — Oravița⁶⁰. Amintim de asemenea și importante credite pe care unele persoane înstărite, indiferent de naționalitate, ca Ilazy Maria din Sacu — Caransebeș, avocații Coriolan Brediceanu și Titu Hațieg din Lugoj⁶¹, le primesc de la Bancă, reușind astfel să-și consolideze poziția lor materială, să se îmbogățească.

Mult mai active în acest sens vor fi băncile românești din Banat, care, după exemplul Băncii „Albina“ și în mare măsură cu ajutorul reesconturilor primite de la aceasta, vor dirija în zonă această originală și veritabilă „împroprietărire“ a românilor prin propriile lor forțe.

Încă la sfîrșitul primului an de activitate, conducerea Băncii „Albina“ hotărâște ca din profitul net anual să rezerve un anume procent așa-zisei „cote pentru scopuri culturale și de binefacere“. Totalul sumelor alocate în acest scop, între anii 1872—1918, s-ar ridica la 684 540,27 K. Conducerea Băncii împarte cu multă chibzuință toate ajutoarele defalcate din suma de mai sus. Majoritatea sînt destinate culturalizării poporului, deși o parte apreciabilă sînt rezervate și operelor de binefacere.

Oficiul, așa cum rezultă din procesele-verbale ale Direcțiunii Băncii, din „cota pentru scopuri culturale și de binefacere“ Banatului i se repartizează 14 390 K.

Școala, biserica, diferitele reuniuni și asociații culturale, au fost și la români, ca de altfel și la alte națiuni, principalele căi de ridicare a gradului de cultură. Fondurile necesare subvenționării activității acestora proveneau numai din donațiile și subscripțiile făcute de particulari și băncile române. Guvernele din Budapesta nu erau interesate ca aceste instituții să prospere, să dispună de toate mijloacele necesare desfășurării unei activități eficiente și de calitate. De aceea nu le vor aloca fonduri, deși societatea românească contribuia din plin la subvenționarea bugetului țării, în timp ce printr-o serie de legi vor căuta să le îngreunească acti-

⁵⁹ Pesti Hirlap, 24 I 1904, apud *Revista Economică*, Sibiu nr. 5, 1904, p. 33—34; M. Drecin, în *Lucrări științifice*, 1976, p. 41—53.

⁶⁰ A.S.S., F.B.A., IV, 1881, 96; XIII, 1902, 101.

⁶¹ Idem, VI, 1885, 3; X, 1895, 34; XII 1900, 230 (în ordine).

vitătea. Obstrucția autorităților guvernamentale va fi însă strălucit suplinită, și în acest domeniu al vieții, de unirea conștiință a eforturilor întregii noastre națiuni, de o parte și de alta a Carpaților — deopotrivă.

Școlii românești sau elevilor români care frecventează diferite școli de stat cu limba de predare maghiară din Banat, li se repartizează diferite sume. Prin ele se urmărește îmbunătățirea condițiilor de învățatură, de alimentație și cazare, a asistenței medicale a elevilor. Astfel, vor fi subvenționate cu fonduri alumniul (internatul — n.n.) național din Timișoara (3900 K)⁶²; Reuniunea femeilor române din Lugoj care administrează cantina școlarilor români din localitate, suma urmînd să fie folosită pentru îmbunătățirea mesei elevilor (1800 K)⁶³; internatul de băieți Dr. L. Marcu și internatul de fete, ambele — din Lugoj (750 K)⁶⁴; fondul școlii greco-ortodoxe din Lugoj (350 K)⁶⁵; fondul de ajutorare al elevilor săraci și bolnavi de pe lingă gimzaniul de stat din Lugoj (250 K)⁶⁶. Un total de 750 K. se alocă Reuniunilor învățătorilor români din Caransebeș, Timișoara, Belinț, Comloșul Mare și Lipova⁶⁷. În dorința de a se lansa în afaceri industriale, ceea ce presupunea pe lingă disponibilități de capitaluri bănești pregătirea forței de muncă și a specialiștilor români, capabili să o lanseze în acest nou domeniu, burghezia română va înființa și finanța o serie de școli de meserii, va subvenționa diferite fonduri destinate ridicării gradului de cultură și îmbunătățirii nivelului de trai al ucenicilor și meseriașilor români în special. Astfel va aloca mici ajutoare fondurilor ucenicilor din Oravița (100 K) și meseriașilor din Lugoj (140 K)⁶⁸.

Biserica română, atît cea greco-ortodoxă cit și greco-catolică⁶⁹, va beneficia de mici ajutoare în valoare totală de 1790 K. Acești bani sînt afectați episcopiei din Caransebeș, în vederea stringerii fondurilor necesare construirii noului sediu al seminarului teologic, bisericilor din Lugoj, Virșeț și Biserica Albă⁷⁰ (ultimele două astăzi în R.S.R. Iugoslavia — n.n.).

Iosif Vulcan, inițiatorul luptei pentru înființarea unui teatru național românesc în Transilvania, afirma că un popor își poate ridica nivelul de

⁶² „Gazeta Transilvaniei”, nr. 22, 1874; A.S.S., F.B.A., III, 1879, 45; V, 1884, 54; VI, 1886, 93; X, 1895, 41; 1896, 21; 1897, 41; XI 1898, 66; 1899, 32; XII, 1900, 47; 1901, 25; XIII, 1902, 24; 1903, 31; XIV, 1904, 23; 1905, 23; XV, 1906, 25; XIX, 1915, 90; XX, 1916, 77; 1917, 122; XXI, 1918, 50.

⁶³ A.S.S., F.B.A., XVII, 1910, 64, 217; 1911, 40, 94; XVIII, 1912, 39; 1913, 54; XIX, 1914, 49, 52; XX, 1917, 95; XXI, 1918, 50.

⁶⁴ Idem, XVII, 1910, 64; 1911, 94; XVIII, 1913, 65/1, 65/6; XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77.

⁶⁵ Idem, XVII, 1910, 64; 1911, 94; XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77.

⁶⁶ Idem, XVII, 1911, 94; XVIII, 1913, 65/1, 65/6, XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77.

⁶⁷ Idem, III, 1879, 45; XVIII, 1913, 65; „Gazeta Transilvaniei”, nr. 26, 1875; „Luminătorul”, nr. 24, 1882.

⁶⁸ A.S.S.F.B.A., I, 1875, 108; III, 1878, 33.

⁶⁹ Banca „Albina” a refuzat să participe la disputele de ordin confesional, repudiîndu-le, socotîndu-le dăunătoare unității luptei naționale a românilor transilvăneni; cf. A.S.S., F.B.A., XX, 1916, 96.

⁷⁰ Idem, XVIII, 1912, 39; XVII, 1910, 64; 1911, 94; XVIII, 1913, 65/1; XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77; IX, 1892, 101; XVI, 1908, 34 (în ordine).

cultură prin școală, biserică și teatru⁷¹. Îmbrățișând acest punct de vedere, Banca „Albina” se dovedește interesată în sprijinirea artei și slujitorilor ei, pe atunci, la românii transilvăneni, proveniți, în mare majoritate, din rîndurile amatorilor. Renumitele ansambluri corale ale tîranilor români bînățeni din comunele Beregsău, Satul Mic, Cebza, Chizătău, Herendești⁷² și Bozovici⁷³, reuniunile de cîntări din Sinnicolaul Mare și Lugoj⁷⁴ vor primi diverse ajutoare în valoare de 910 K. Casinele române din Caransebeș și Bozovici beneficiază de 450 K. pentru acoperirea unor cheltuieli curente⁷⁵.

Banca „Albina” a înțeles să contribuie, fie și cu sume modeste, la alinarea suferințelor generate de boli, calamități naturale, sărăcie, reprimările jandarmilor împotriva revoltelor românilor ridicați la luptă contra exploatării sau abuzurilor autorităților maghiare. Incendiile și inundațiile erau cele mai frecvente calamități naturale care se abăteau asupra gospodăriilor țărănești. În Banat se alocă 2150 K. celor care au suferit în urma inundațiilor⁷⁶, în timp ce societatea pompierilor voluntari din Lugoj primește 300 K. pentru achiziționarea de materiale și unelte necesare activității lor⁷⁷. Reuniunea de salvare din Lugoj și orfelinatul din Caransebeș beneficiază de ajutoare în valoare de 550 K.⁷⁸ O semnificație aparte îl are gestul acordării unui ajutor de 200 K. văduvelor și orfanilor rămași în urma masacrului din 1896 săvîrșit de jandarmi împotriva populației române din Mehadica⁷⁹.

Prin birourile Centralei sau filialelor Băncii „Albina” se perindă, între anii 1874—1917, specializîndu-se sau efectiv învățînd meserie, 181

⁷¹ „Familia”, Budapesta, nr. 29, 1869.

⁷² A.S.S., F.B.A., V, 1883, 77, 1884, 95.

⁷³ Idem, XXI, 1918, 77.

⁷⁴ Idem, XVII, 1910, 64; 1911, 94; XVIII, 1913, 61/1, XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77.

⁷⁵ Idem, XVIII, 1913, 65/1.

⁷⁶ Idem, VII, 1887, 198; XVII, 1910, 122; XVIII, 1912, 116; 1913, 65/1.

⁷⁷ Idem, XVII, 1910, 64; 1911, 94; XVIII, 1913, 65/1; XX, 1917, 184; XXI, 1918, 77.

⁷⁸ Idem, XVII, 1911, 94; XX, 1917, 95.

⁷⁹ Idem, X, 1896, 98. În arhiva Băncii „Albina” evenimentul este înscris ca petrecut în Mehadia, deși în realitate este vorba de răscoala țărănilor din satul Mehadica, situat pe valea riului cu același nume, la nord-vest de Mehadia. Satul făcuse parte din așa-numitele comunități sau regimente de graniță. După desființarea acestora, fostele sate grănicerești primesc în „deplină proprietate” parte din pădurea și pășunea din jur. Pe parcursul anilor, autoritățile maghiare vor căuta să reducă din posesiunile funciare ale acestor sate. În vara anului 1896 sosește în plasa Teregova o comisie de măsurare și conscriere a izlazurilor comunale în vederea întocmirii de cărți funciare. Ea este formată din ingineri și funcționari, însoțiți de jandarmi. Locuitorii satului Mehadica se adună la 24 iunie în fața primăriei căutînd să împiedice activitatea comisiei, în care vedeau un instrument al autorităților prin care sătenii vor fi frustrați de noi suprafețe funciare proprietate comună. Protestul maselor este întîmpinat de gloanțele jandarmilor, înregistrîndu-se morți și răniți. Celor 15 țărani arestați, considerați drept conducători ai răscoalei, judecați la Caransebeș, la 29 X 1896, sentința le acordă fiecăruia în parte cite 12 și 9 luni de închisoare; cf. Elisabeta Clitan în „Caraș-Severinul”, Supliment social-politic și cultural-științific al ziarului „Flamura”, Reșița, 9 mai 1977, p. 9. Mulțumim tov. C. Brătescu, directorul F.A.S. Caransebeș pentru indicarea sursei bibliografice de mai sus.

funcționari de bancă. Experiența și competența funcționarilor Băncii „Albina“ explică practica conducerilor altor bănci românești de a-și trimite funcționarii din serviciile cheie, în special contabilii, să facă stagii de practică, între 1—3 luni de zile, în birourile Băncii din Sibiu sau să-și aleagă funcționari din rândurile practicanților Băncii „Albina“. Astfel procedează și băncile bănățene „Timișana“ — Timișoara, „Oravițana“ — Oravița, „Casa de păstrare Teregova“, „Luceafărul“ — Virșeț, „Poporul“ — Lugoj⁸⁰.

Raportată la valoarea totală a sumei alocate de Banca „Albina“, sub formă de „cotă pentru scopuri culturale și de binefacere“, pentru impulsivarea ridicării națiunii noastre, cota ce revine Banatului este foarte modestă. Pe de o parte, faptul se explică prin mult mai stringentele cerințe de fonduri bănești pe care le pretindeau românii din alte regiuni ale Transilvaniei, aflate la un nivel de dezvoltare economică și culturală inferior Banatului. Pe de altă parte, valoarea reală a „cotei pentru scopuri culturale și de binefacere“ cit și repartizarea ei exactă pe obiective naționale și zone geografice credem că este imposibil de stabilit, nici de istorici și nici de economiști, nici acum și nici în viitor. Pentru a nu avea neplăceri din partea autorităților, în sincera și conștiința dorință de a sprijini cit mai mult propășirea social-economică și culturală a poporului nostru, Banca „Albina“ a acordat ajutoare în timpul anului, fără să le dea publicității în ziare, reviste sau în rapoartele anuale către adunările generale ale acționarilor, să le înscrie în procesele verbale ale ședințelor Direcțiunii⁸¹. În bilanțuri aceste sume puteau fi ușor mascate. Ele erau procurate în special din așa-zisele „taxe de cancelarie“, plătite de acționarii și clienții Băncii pentru transcrieri de acțiuni de pe un nume pe celălalt, din costul diferitelor imprimate sau pur și simplu prin reținerea unui anumit procent din creditul acordat de Bancă⁸². Poate că aceste sume invizibile, necontrolabile, au constituit principalele ajutoare puse de Bancă la dispoziția societății românești, întrecând de multe ori sumele ce rezultă din documentele oficiale⁸³. Astfel privite lucrurile

⁸⁰ A.S.S., F.B.A. VI, 1885, 21 IX, 1892, 99; XI, 1898, 155; XV, 1906, 116.

⁸¹ „Știm anume că afară de ajutoarele ce băncile noastre le dau în decursul anului, din caz în caz, în mod direct și indirect, pentru scopuri culturale, mai votează pentru aceste scopuri an de an încă o cotă considerabilă a profitului lor...“; cf. *Revista Economică*, Sibiu, nr. 3, 1904, p. 17.

⁸² Dintr-o scrisoare a unui agent al Filialei din Brașov rezultă că din diferite împrumuturi luate de cetățeni „...pe lângă obișnuitele interese și taxa bărbatului de încredere li se mai detrag (rețin — n.n.) debitorilor și 1/20% pentru așa-numitele scopuri culturale (cf. Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, Banca „Albina“, Brașov, pachet nr. 30—34, dosar nr. 33, 1907, fila 65).

⁸³ Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu, fond. Mihai M. Veliciu, nr. 6, Plic: Acte și adrese înaintate Băncii „Albina“ în preajma aniversării semicentenarului ei, nr. 2. O mențiune din 4 iunie 1921 semnată de dr. Ilie Beu, președintele Consiliului de administrație, în care se stabilește cu ce se va ocupa fiecare membru al comisiei fixată pentru stringerea materialului necesar redactării unei monografii a Băncii, la Nr. 4 înscrie următoarele: „I. Re-

cu siguranță și Banatul beneficiază de sume mult mai mari, mai ales din 1910 când se constată o creștere a valorii sumelor alocate de Centrală, prin filiala sa din Lugoj, pentru diferite instituții și alte obiective ale luptei naționale din Banat.

Banca „Albina“, încă din primul an al existenței sale, a legat relații de colaborare cu Regatul României. Ele se vor amplifica tot mai mult în anii următori, mai ales după 1900, aducându-și o contribuție importantă la pregătirea terenului și accelerarea procesului desăvîrșirii unității noastre naționale⁸⁴.

În anii războiului mondial activitatea Băncii continuă în aceleași făgașuri, în pofida operațiunilor militare care afectează parte din fieful ei teritorial de afaceri; a crizei financiar-economice care se declanșează în Imperiul dualist, agravîndu-se pe măsura prelungirii războiului; a introducerii, de către autoritățile maghiare, a unui regim de strictă supraveghere polițienească asupra întregii activități bancare, inclusiv asupra vieții particulare a funcționarilor.

În pofida tuturor măsurilor de precauțiune luate de guvernul din Budapesta și autoritățile administrative locale maghiare din Transilvania, pe măsura apropierei deznodămîntului războiului mondial, sentimentele naționale sînt tot mai des și mai hotărît declarate și afișate de românii transilvăneni, de la cetățeanul de rînd pînă la instituțiile sale reprezentative. Riposta autorităților locale dualiste este tot mai anemică, reducîndu-se, în cele din urmă, la o simplă constatare a lucrurilor, proteste și acuze de infidelitate la adresa activității românilor, incapabile de a mai fi însoțite de măsuri represive. Astfel, bunăoară, la 24 august 1918, primarul orașului Lugoj vine special în birourile Filialei Lugoj a Băncii „Albina“, acuzînd-o, și împreună cu ea întreaga Bancă „Albina“, că „... face politică naționalistă (național-românească — n.n.)“⁸⁵.

*
*
*

Contribuția Banatului la eforturile societății românești transilvănene pentru înființarea și activarea primei bănci cu capital românesc — a fost dintre cele mai importante. Reflexie a acestui adevăr este rolul important jucat de o serie de bănațeni în conducerea Băncii „Albina“ (Alexandru și Antoniu Mocioni, Vincențiu Babeș, Cornel Diaconovich, Aurel Maniu, Constantin Rădulescu, Coriolan și Tiberiu Brediceanu etc.), cît și atenția

bega — adunarea tuturor ajutoarelor ce nu au fost date publicității ori nu sînt evidente în procesele-verbale“, cf. *Revista Economică*, Sibiu, nr. 3, 1904, p. 17—18; Ilie Olteanu, *Capitalul național din Ardeal și problema conversiunii*, Sibiu, 1934, p. 66.

⁸⁴ Mihai Drecin, în *Revista de istorie*, X, 1977, p. 1805—1824.

⁸⁵ A.S.S., F.B.A., XXI, 1918, 142.

constantă care se dă Banatului prin dirijarea creditelor și ajutoarelor bănești în zonă, atît direct, prin filialele „albiniste“ deschise în perioada 1909—1912, cît și prin reesconturile acordate celorlalte bănci și cooperative bănățene.

MIHAI DRECIN

DIE BANK „ALBINA“ AUS SIBIU UND DES BANAT
(1871—1918)

(Zusammenfassung)

Der Verfasser hält in vorliegender Studie aus einer umfassenderen Arbeit monographischen Charakters, welche die Gründung und Tätigkeit der Bank „Albina“ aus Sibiu bis zu dem Augenblick der Vollendung der nationalen Einheit aller Rumänen behandelt, diejenigen Augenblicke und Handlungen in der Geschichte der Bank fest, welche eng an das Banat gebunden sind.

Dabei wird die wichtige Rolle, welche die Banater Rumänen bei der Gründung der Bank innehatten, argumentiert. Diese Rolle wird als ausschlaggebend betrachtet. Als Folge davon wird die Bank „Albina“ den ökonomischen und kulturellen Notwendigkeiten des Banats ein konstantes Interesse entgegenbringen, indem sie Kredite und verschiedene andere Unterstützungen gewährt, entweder direkt durch die Zentrale von Sibiu, oder später durch ihre Filialen und Agenturen, welche in der Zeitspanne 1909—1912 dort gegründet wurden.

Dieses ist ein Beweis dafür, daß die Bank „Albina“, als eine richtige nationale Einrichtung, die sie war, keine Zone vernachlässigte, welche größtenteils von Siebenbürger Rumänen bewohnt wurde (aufgefaßt als ein weiter und reeller geographischer Begriff), daß sie dadurch auf spezifischen Wegen zur Festigung der Voraussetzungen zur Vollendung unserer nationalen Einheit beigetragen hat.